

Sluttrapport for prosjekt

TEGNSPRÅKBARNEHAGE FOR ALLE

Søker: Norges Døveforbund

Prosjektleder: Oppvekstkonsulent i Norges Døveforbund Tove Fredrikke Bergh

Prosjektnummer: 2015 / FB14055

INNHold

Forord

Sammendrag

Kapitel 1 Bakgrunn for prosjektet og målsetting

Kapitel 2 Prosjektgjennomføring og metode

Kapitel 3 Resultater og resultatvurdering

Kapitel 4 Oppsummering, konklusjon og videre planer

Referanser

Forord

Bakgrunnen for prosjektet var å etablere barnehagen som en naturlig arena for innlæring og bruk av tegnspråk i barnehagehverdagen. Målgruppen for prosjektet var hørselshemmede barn, innvandrerbarn, barn med andre funksjonshemminger, søsken av døve barn og hørende barn uten funksjonshemminger. Tanken bak prosjektet var at barnehagen ikke nødvendigvis hadde døve eller hørselshemmede barn, men at språket likevel skulle bli en naturlig del av det barna fikk lære i barnehagen.

En annen begrunnelse for prosjektet var at det fra 2014 ble stopp i inntaket av nye elever til de statlige døveskolene. Elevene skulle heller integreres i nærskolene. I den forbindelse fikk Norges Døveforbund spørsmål om hvordan opplæring i og på tegnspråk nå skulle håndteres. Det ble avdekket store hull i den enkelte kommunes kunnskap på området og dermed også kvaliteten i opplæringen.

Bidragstyttere inn i prosjektet har vært Norges Døveforbund ved Foreldre- og oppvekstutvalget som styrings- og referansegruppe, også Språkrådet har bidratt. I tillegg har prosjektets materiell blitt utviklet i samarbeid med prosjektmedarbeider Megan Matovich-Noddeland, samt pilotbarnehage Fuglemyra barnehage i Oslo. Disse siste har hatt alt materiell til utprøving over tid, og har avgitt sin evaluering.

Sammendrag

De fleste døve/hørselshemmede barn er inkludert i «vanlige» barnehager. Opplæringslovens paragraf 2.6 som gir døve/hørselshemmede elever rett til undervisning i og på tegnspråk, gjelder også barn som går i barnehage. Dette er videre lovfestet i Barnehageloven paragraf 19 h. Rett til tegnspråkopplæring. I praksis er det ganske tilfeldig hvordan barnehagene selv satser på tegnspråk.

Det finnes ingen "tegnpråkbarnehager" i Norge. Selv barn som har rett til tegnspråk i barnehagen etter opplæringslovens §2.6 og barnehageloven § 19 h får barna sjeldent et fullgodt tilbud. I forkant av prosjektet hadde vi en erfaring av at barnehager var positivt innstilt til tegnspråk og i løpet av prosjektet har dette synet blir bekreftet. Det er ikke uvanlig at ansatte lærer tegnspråk fordi de har barn av døve foreldre i barnehage, selv om barna hører helt normalt. Barna er vokst opp med tegnspråk, og barnehagen ser verdien i å lære seg tegnspråk.

Prosjektet påtok seg ikke å innføre materialet som et obligatorisk verktøy i alle landets barnehager, men hadde en klar ambisjon om å nå ut til flest mulig, da vi vurderte at tegnspråk er nyttig for alle, uavhengig av hørselsstatus og et viktig steg på veien til inkludering av alle store og små. På sikt er det en ambisjon at tegnspråk skal inn som en del av opplæringsplanene også i barnehagene. I den forbindelse vurderte Norges Døveforbund det som nødvendig å utvikle en god arena for tegnspråk i barnehagen, og dermed komme tidlig på banen med introduksjon av tegnspråk. Ambisjonen var at dette skulle skje uavhengig av om barnehagene hadde døve eller hørselshemmede barn, eller andre barn som eventuelt kunne profitere på tidlig introduksjon av opplæring i tegnspråk.

Kapitel 1. Bakgrunn for prosjektet og målsetting

Det overordnede målet for prosjektet «Tegnspråkbarnehage for alle» var å etablere barnehagen som en naturlig arena for innlæring og bruk av tegnspråk i barnehagehverdagen. Ut av dette har vi dokumentert gode pedagogiske opplegg og metoder som kan videreføres i barnehager der man har fokus på en tospråklig opplæring, norsk og norsk tegnspråk. Tanken var at tegnspråk kan bli et fellesspråk i barnehager med barn som har utbytte av tegnspråk: hørselshemmede barn, innvandrerbarn, barn med andre funksjonshemminger, søsken av døve barn og hørende barn uten funksjonshemminger som nevnt under Forord.

Det må også ses på som både et kortsiktig mål - noen få barnehager vil komme i gang på kort sikt – mens et langsiktig mål om at alle barnehager i hele landet skal benytte materialet som er utviklet, vil være et målrettet arbeid som må pågå over tid fremover. Både barn, barnehageansatte og familie skal oppleve at det er gøy og givende å kunne tegnspråk. Videre skal det danne grunnlag for at flere får et livslangt og naturlig forhold til tegnspråk.

Prosjektets mål var å utvikle et sett av materiell som barnehagen naturlig kunne implementere i sitt daglige virke. Eksempler på dette er plakater med bilde og tegn, for eksempel knyttet til matsituasjoner, påkledning osv. Materialet som er utviklet skal inspirere til læring, gjøre både voksne og barn nysgjerrige på tegnspråk, og i ytterste konsekvens føre til at flere får solid kompetanse innen tegnspråk.

Målgruppen er deretter vanlige barnehager. Som en konsekvens av at barnehager tar i bruk tegnspråkmateriell vil også kunnskapen om og i tegnspråk nødvendigvis tilflyte de som jobber i barnehagene, samt foreldre, søsken og øvrig familie. Dette er en viktig del av målsettingen om kunnskap om tegnspråk, og en viktig del av målsettingen om å bidra til inkludering.

Kapitel 2. Prosjektgjennomføring og metode

I prosjektperioden fra 2015 til 2017 har det vært to prosjektledere, dette grunnet endring i ansettelsesforhold. Begge har jobbet som foreldre- og oppvekstkonsulent hos Norges Døveforbund og har dermed førstehåndkjennskap til døve/hørselshemmede barn.

Vi var så heldige og fikk Megan Matovich-Noddeland med på laget. Hun er en døv ildsjel som har master i Deaf Studies fra Gallaudet University, USA. Hun har laget nettsiden www.whysign.wix.com/why_sign, der utvalgt forskning om tegnspråk hos småbarn er samlet inn og gjort lett tilgjengelig på en folkelig måte. Nettsiden ble i 2013 nominert til prisen “Great Sign Language Resource for Speech Pathologists”. Megan Matovich-Noddeland er grunnlegger og daglig leder i BeSeen AS. BeSeen AS tilbyr tegnspråklige aktiviteter både for døve/hørselshemmede barn, barn med Downs syndrom, utviklingshemmede, innvandrerbarn og normalt fungerende barn. Dette firmaet har kurs i tegnspråk for barn 0-2 år, lager kursmateriell og andre undervisningsmateriell for denne målgruppen. Hun har vært medforfatter av boka «Babytegn, åpne barnets verden» av Cappelen Damm som ble utgitt høst 2017.

Hun satt raskt i gang med å kartlegge og ha jevnlig dialog med flere barnehager, og da spesielt med Fuglemyra barnehage. Hun hentet opplæringsmaterialet fra flere tegnspråkopplæringscenter i USA. Det ble utviklet materialet med tanke på å passe for barn og voksne som har ingen eller liten kjennskap til tegnspråk.

Arbeidet har vært gjennomført ved arbeidsmøter i prosjektet, samt utprøving av materialet i Fuglemyra barnehage i Oslo. Det har vært gjennomført flere møter i barnehagen, henholdsvis presentasjon av materialet for de ansatte, samt praktisk oppfølging i barnehagehverdag.

Materialet er følgende:

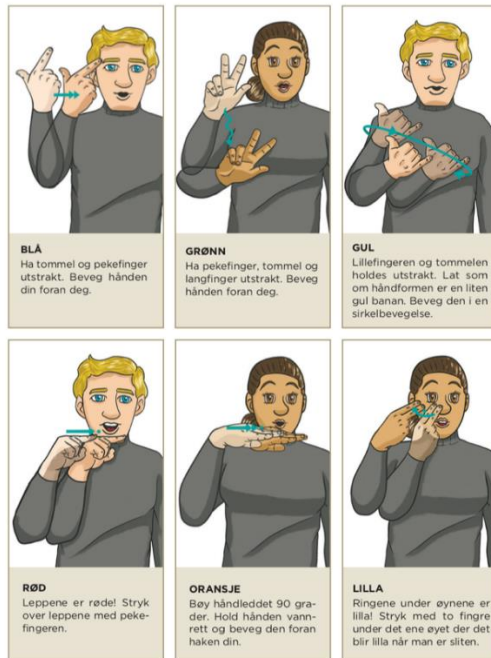
1. Generell informasjon om tegnspråk.
2. En brukerangivelse i hvordan de skal bruke tegnordbok (www.tegnordbok.no).
3. En egen tegnspråkbarnehagepakke:
 - a. Del 1, Tegnordbok med 300 tegn. For eksempel måltider, tegning og maling, påkledning, farger, oppførsel mv.
 - b. Del 2, Praksis bruk av tegnspråk. For eksempel hvordan å få kontakt med barna mens de bruker tegnspråk, hvordan man bruker ulike signaler på tegnspråk, hvordan man bruker ansiktsuttrykk og mye mer. Denne delen er delt i 3 ulike alders- og tegnspråknivå.
 - c. Del 3, Lek med tegn. Denne delen har flere kategorier; mat og drikke, klær, dyr, bevegelse og så videre. Lekene har en «oppskrift» med hvilket tegn som skal brukes, materielle som skal brukes og så videre. Den inneholder også hvordan man kan gjøre lekene mer utfordrende hvis det er behov.
4. Dvs tegnspråkmateriell
 - a. Lekekort av 300 tegnbilder der barn må si hva tegn for bildeikon på forside (utviklet av oss til dette prosjektet).
 - b. Klistrelapper
 - c. Tegnspråkplakat
5. Liste over eksisterende hjelpemidler som dataprogrammer og ressursbank med tegnspråkplakater.
 - a. Tegnspråkverden (www.tegnspraakverden.no),
 - b. Nettsidene av Statped (www.moller.mamutweb.no og www.acm5.com/kompendier/meny.htm og www.erher.no/tegn),
 - c. BeSeen (www.beseen.no).

Disse plakatene og dataprogrammene hjalp barnehageansatte å gjøre lokalet mer tegnspråkvennlig.
6. Boken "Babytegn: Åpne barns verden" Megan Matovich-Noddeland og Petter Noddeland (utgitt av Cappelen Damm 2017).

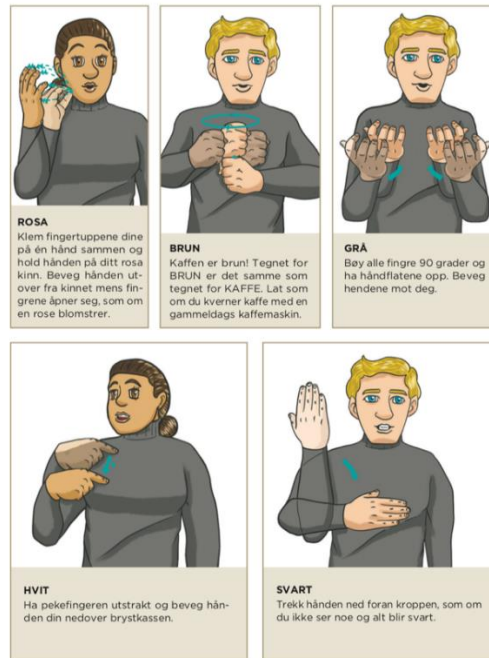
Eksempler på materiellet

Under:

Del 1: Tegnordliste fra «Babytegn, Åpne barnets verden» av Megan Matovich-Noddeland og Petter Noddeland

226

227

Under (til venstre):

Del 2: Tegnspråk ferdigheter

Del 2: Tegnspråk ferdigheter for lærerne

Dette arbeidsheftet er utformet for å hjelpe barnehagen med å etablere viktig interaksjon med tegn for barn, og hjelpe barna med å lære å forstå og bruke tegn, og å kommunisere. Hver ferdighet etterfølges av et selvstudium i form av en serie spørsmål utformet for å hjelpe deg med å avgjøre hvilke ferdigheter du ønsker å jobbe mer med. Hver ferdighet inneholder forslag til øvelser med barna i deres daglige rutiner med barna i de daglige aktivitetene.

Nivå 1: Grunnleggende ferdigheter

- Ferdighet 1:** Gi tegn til gjenstander og handlinger
- Ferdighet 2:** Kontakt med barn
- Ferdighet 3:** Se og reagere
- Ferdighet 4:** Visuelle og taktile signaler

Nivå 2: Videreutvikler dine ferdigheter

- Ferdighet 5:** Knytte sammen tegn og tekst
- Ferdighet 6:** Tegnspråkverktøy
- Ferdighet 7:** Forstå og samhandle

Instruksjoner

a Hver ferdighet har sin egen øvelse seksjon med blant annet tips, detaljerte forklaringer av relevante betingelser, tegnspråk forskning og så videre. De vil gi deg bedre forståelse når du går gjennom spørsmålene.

b Jobb deg gjennom spørsmålene som instruert. Det er ingen svar som er riktig eller galt. Svar på spørsmålene slik det passer seg for hvordan du jobber med barna i barnehagen.

c Bruk disse tipsene i det virkelige liv. Kom tilbake til de samme spørsmålene etter en uke eller to. Føler du deg mer trygg? Gjerne øve mer om det finnes behov eller gå videre til en annen ferdighet.

Under (til høyre)

Del 3: Lek med tegn

Barnehagemeny

Lære om forskjellige retter, både kjente og ukjente, ved å lage menyer

Tegn: Mat, Drikke, Grønnsaker, Frukt

Tilleggsgjern: Saks, Lim, Teip

Forberedelser: Du trenger papir, bilder av mat (utklipp fra magasiner/avis, utskrift fra internett eller utskrift av egne bilder), saks, lim og teip.

Tip: Bruk inntil 1-3 forskjellige drikke/matvarer for nybegynnere, og 3 eller flere for mer erfarne barn.

Før start: Be barna finne frem alle lekene som ser ut som matvarer. Vis tegnet for hvert objekt.

Underveis: Barna skal finne og matche et bilde til hvert leketøy. Dere kan diskutere de forskjellige matkategoriene (drikke, kjøtt, frukt og grønnsaker, korn) og samle sammen bildene i riktig kategori. La barna klippe og lime bildene av matvarene på en plakat som en meny. Dere kan lage flere menyer med forskjellige matvarer, f.eks. lunsjmeny, middagsmeny, mellommåltid.

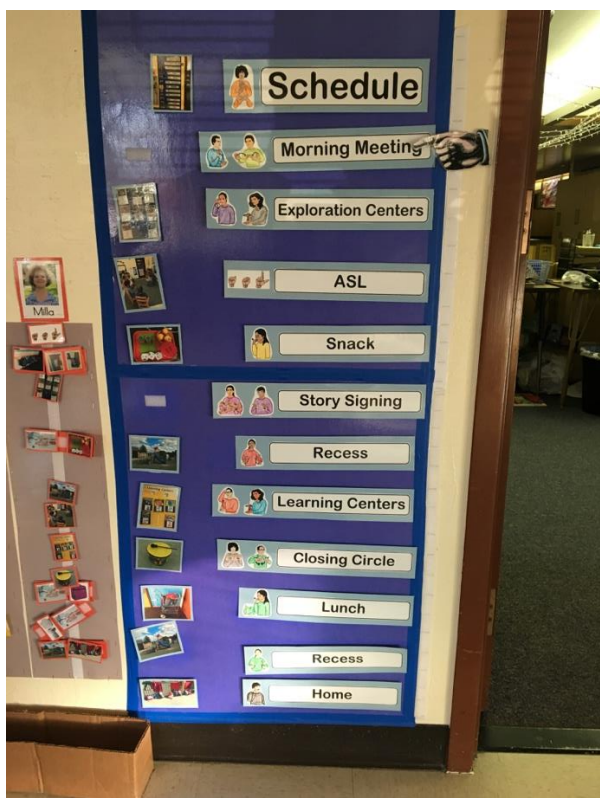
Etterpå: Menyen kan brukes til øvelse av tegn.

Tips for små barn: Klipp bildene på forhånd, så kan barna fokusere på å lime.

Utfordringer for erfarne barn: Dere kan snakke om hva slags mat dere spiser til frokost, lunsj og middag. Kanskje noen av barna kjenner til mat fra andre land?

Under:

Under er et eksempel på hvordan det kan gjøres på en barnehage. Vi har dessverre ikke fått bilde av materiellet vårt på Fuglemyra barnehage før tidsfristen til rapportleveringen. Vi legger derfor ved fotoeksempel fra California School for the Deaf, Fremont (USA). Vi bruker akkurat de samme metodene.

Kapitel 3. Resultater og resultatvurdering

Vi har hatt møte med Fuglemyra barnehage flere ganger etter de har testet materialet og benyttet kvalifisert evalueringsskjema. Konklusjonen er at vi kan dele gruppen i tre grupper: En gruppe ansatte var veldig motivert og har forstått hvordan de har brukt materialet. Den andre gruppen hadde mer behov for tegnspråkoplæring og kom litt treg i gang, men var veldig motivert når barna begynte å bruke tegn selv og spurte etter flere tegn. Den tredje gruppen av ansatte følte at de ikke hadde tid til dette. For dem spilte det ikke noe rolle om barn brukte tegnspråk eller ikke.

Møtene som vi hadde med barnehagen at nøkkel til prosjektets suksess er motivasjon til å bruke tegn hos de ansatte. Vi tror også at når vi utvikler enda flere tegnspråkmateriell som de kan bruke når de leker med barn så vil det være motivere dem enda mer å bruke tegn. Det er derfor vi har utviklet lekemateriell på tegnspråk. Det var en av grunnene til at prosjektet utsatt sluttdatoen med ett år til fra 2016 til 2017. Vi har prøvd og feilet flere materiell i den perioden. Tilslutt har vi utviklet huskelapper, klistrelapper og tegnspråkplakat. Vi har sett at det motiverer den tredje gruppen med ansatte også. Det er behov for å utvikle disse ytterlig etter prosjektsluten.

Vi har oppfordret alle tre gruppene til å ta ordentlig tegnspråkkurs i døveforeningene. Man mestrer materialet bedre om man har gått på tegnspråkkurs. Vi har også oppfordret barnehagen til å ansette en döv tegnspråkbruker som vil motivere hele gjengen, fra barn til voksne. Det er fordi alle ble «tvunget» til å bruke tegnspråk med den døde og det øker tegnspråkstimulering. Vi håper at det vil hjelpe alle, også den tredje gruppen til å bruke tegn.

Kapitel 4. Oppsummering, konklusjoner og videre planer

For å møte barnehagenes forventinger og ønsker er det nødvendig at materialet vil kontinuerlig bli oppdatert og utviklet i takt med barnehagenes behov. Det er nødvendig å videreutvikle materialet så det blir flere plakater, spill, leker og så videre. Dette skal finansiere av midlene som tjenes inn ved salg av materialet.

Vi har etter hvert skjönt at Del 1 og 3 i tegnspråkbarnehagepakken var lett for nybegynner å bruke med en gang, men Del 2 passer for de som har lært seg litt tegnspråk og vil utvikle seg videre. Dette tar vi med når vi videreutvikler materialet ytterlig etter prosjektets slutt.

Norges Døveforbund har inngått samarbeid med BeSeen AS for å utvikle og selge materialet etter prosjektsluten. Firmaet ble grunnlagt i 2013 av to døve, der en av sentrale personene i prosjektet, Megan Matovich-Noddeland, er en av dem. Firmaet har filosofi om at tegnspråk er nyttig for alle barn uansett hørsel og ønsker å gjøre tegnspråk tilgjengelig for alle. I dag utvikler de tegnspråkmateriell for småbarn og ha babytegn-kurs for foreldre med småbarn. De har blant annet utgitt boken «Babytegn, åpne barnets verden» av Cappelen Damm Forlag. Megan Matovich-Noddeland er daglig leder i BeSeen AS. Firmaet har kompetanse og ressurs til å videreføre prosjektet for å spre det til mange barnehager som er målet i dette prosjektet. Norges Døveforbund vil fortsatt ha eierskap til prosjektet og skal samarbeide med BeSeen AS.

Det er også to andre ExtraStiftelsen prosjekter som det kan sees i sammenheng med videredisponering av dette prosjektet.

- 1) Tegnspråkkurs = inkludering (prosjektnummer 2017/HE1-166638)

2) Styrk språket de to første årene (prosjektnummer 2017/HE2-189578)

Begge har sluttdatoen 31.12.2018. Disse nettsidene skal være ankepunkt for læringsressurser og vi venter spent på resultatene for å se om vi kan benytte dem i sammenheng med dette prosjektet.

Referanser:

Larsen. (2002). *Hva er tegnspråk*. Vestlandet kompetansesenter.

Språkrådet. (2011). *Hva tegnspråk er og ikke er*. Bladet for godt språk i staten. Nr. 4, Statsspråk.

Pritchard og Zahl. (2013). *Kapittel 2. Myter om tospråklighet og tegnspråk*. Statped.

Matovich-Noddeland og Noddeland. (2015). *Babytegn: Åpne barnets verden*. Cappelen Damm

Det har dessuten blitt benyttet disse samlingsstedene:

Tegnordbok.no er en ordliste med tegn for de mest vanlige ord og uttrykk i norsk tegnspråk. Her kan man se hvordan tegnene utføres. Nettsidene inneholder også eksempler på setninger på tegnspråk. Tegnordboka kan benyttes fritt av alle som ønsker å lære tegn.

[Mine tegn](#): Det er mulig å lage sin egen tegnordliste ved å bruke *Mine tegn*.

[Tegnordbok apper](#): Last ned apper for iOS og Android.

Moller.mamutweb.com er en nettside der kan man kjøpe tegnspråk materiell (DVD)

Acm5.com/kompendier/meny er et sted hvor materiell kan lastes ned gratis. Der kan man finne en barnas versjon av tegnordbok (som de kan skrive ut og farge på), glosehefter til DVD (som du kan kjøpe fra moller.mamutweb.com) til Øvelse Gjør Mester 1 – 5, og håndalfabetfont til begge Mac og PC datamaskin som man kan bruke for å skrive mange ord med håndalfabetet. Det finnes også mange artikler om tegnspråk, døve og relevante temaer.

Erher.no/barnehage/ er ressurser for hørselshemmede, trykte og digitale læringsressurser. Man kan kjøpe eller laste ned materiell og læringsressurser som passer barna som går på barnehage.